

ศาลสงฆ์ : โอกาสและกระบวนการทำทนาย ของพระพุทธศาสนาและกระบวนการยุติธรรมไทย

ศาสตราจารย์พิเศษ วิชา มหาคุณ

พระสงฆ์ คือ สาวกหรือตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นเนืองนาคในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้ตั้งใจประพฤติดี ปฏิบัติชอบ สืบทอดพระพุทธศาสนา

อนุดะรัง ปุณญ์เขตตัง โลกัสสะ
เป็นเนืองนาคของโลก ไม่มีนาคอื่นยิ่งกว่า
ตะมะหัง สังฆัง อภิปุชชามิ
ข้าพเจ้านายอย่างยั้ง เฉพาะพระสงฆ์หมั่นนั้น
ตะมะหัง สังฆัง สิริสา นมะมิ
ข้าพเจ้านอบน้อม พระสงฆ์หมั่นนั้นด้วยเศียรเกล้า

แต่พระสงฆ์มิใช่เป็นผู้สิ้นแล้วซึ่งอาสวกิเลสเสมอไป มีทั้งพระอเสขะ คือ ผู้ที่หมดความยึดถือทุกสิ่ง เป็นพระอรหันต์ ผู้สิ้นอาสวะแล้ว กับ สมมติสงฆ์ที่ยังไม่บรรลุนิธรรม จึงอาจก่อกรรม ทำบาป สร้างเวรกรรม สืบเนื่องไปไม่จบสิ้น ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท พระสงฆ์เป็นนักบวช เพราะออกบวชเป็นพระ โดยผ่านพิธีอุปสมบท รับผิดชอบ 227 ข้อ มีวัตรปฏิบัติ ตามศีลวินัย เช่น ละเว้นการฆ่าสัตว์ ฯลฯ

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในสังคม กล่าวคือ :

1. ด้านจิตวิญญาณ : ทำพิธีกรรมทางศาสนา งานบุญ งานศพ งานแต่ง
2. การศึกษา : วัดหลายแห่งยังเป็นโรงเรียนสอนเด็กและเยาวชน ช่วยเผยแผ่ความรู้ให้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า
3. สาธารณประโยชน์ : มีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม เช่น ส่งเสริมสันติภาพ สอนสมาธิ วิปัสสนา ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

เมื่อพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังไม่พ้นจากอาสวกิเลส จึงอาจจงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำการหนึ่งประการใดที่ละเมิดต่อพระวินัยสงฆ์ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระวินัยปิฎก การดำเนินการจะขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความผิดและประเภทของศีลที่ละเมิด ดังนี้ :

ประเภทการละเมิดวินัยและผลกระทบ

1. ปาราชิก (ความผิดขั้นร้ายแรง) เช่น การร่วมเพศ

ผล ต้องขาดจากความเป็นพระทันที ไม่สามารถบวชใหม่ได้ตลอดชีวิต

2. สังฆาทิเสส (ความผิดร้ายแรง แต่แก้ไขได้) เช่น หลั่งน้ำอสุจิด้วยเจตนา

ผล ต้องเข้าสู่กระบวนการปริวาส (อยู่กรรม) และต้องได้รับอนุญาตจากสงฆ์เพื่อกลับสู่สถานะปกติ

3. อุลลัจจัย – ปาจิตติย์ (ความผิดเบา) เช่น รับเงินทองโดยตรงจากฆราวาส

ผล ต้องสารภาพผิดต่อสงฆ์หรือพระรูปอื่น และปรับโทษตามที่กำหนด

4. ทุกกฏ – ทุพพาสิต (ความผิดเล็กน้อย) เช่น พุดเล่นหยาบคาย

ผล แก้ไขด้วยการกล่าวขอขมา

กระบวนการจัดการเมื่อพระสงฆ์ละเมิดวินัย

1. สารภาพผิด (อุปโลภณ์)

2. การประชุมสงฆ์ (สังฆกรรม)

3. การลงโทษ

ตั้งแต่การตักเตือน การให้อยู่กรรม จนถึงการปลดจากสถานะพระสงฆ์

4. การกลับคืนสู่สถานะปกติ

ถ้าสามารถแก้ไขได้ (เช่น สังฆาทิเสส) พระรูปนั้นอาจกลับมาเป็นปกติ หลังผ่านการชดใช้

บทบาทของฆราวาส

ฆราวาสสามารถแจ้งความผิดต่อเจ้าอาวาสหรือคณะสงฆ์ในพื้นที่ แต่ไม่มีอำนาจลงโทษ เพราะการตัดสินใจทั้งหมดอยู่ภายใต้กระบวนการของสงฆ์ตามพระธรรมวินัย

โอกาสและกระบวนการท้าทายของพระพุทธศาสนา

กระบวนการในด้านของพระธรรมวินัย จะเห็นได้ว่า ทางพุทธจักรได้วางกลไกในกระบวนการยุติธรรมของพระสงฆ์ว่า หากเป็นการละเมิดพระธรรมวินัยแล้ว ให้ดำเนินการเช่นเดียวกับการสอบสวนและลงโทษทางวินัยของข้าราชการ แต่หากเป็นความผิดต่ออาณาจักรหรือต่อรัฐ เช่น ความผิดฐานทุจริต หรือความผิดอาญาฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา หรือ ลักทรัพย์ ฯลฯ ให้ดำเนินคดีในศาลยุติธรรม

ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมในด้านพระธรรมวินัย ซึ่งทางศาสนา เรียกว่า “อริกธ” หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดทำหรือดำเนินการ อันเป็นข้อที่ถกเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การกล่าวหากันด้วยการต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ โดยเฉพาะการระงับอริกธ ซึ่งเป็นวิธีการดูแลสอดส่องพระภิกษุสามเณรให้อยู่ในพระธรรมวินัย กลายเป็นเรื่องยุ่งยาก เพราะไม่เพียงแต่การจัดการให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย แต่ยังต้องยึดถือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎระเบียบข้อบังคับของกฎหมายอื่น ๆ ในทางโลก หรืออาณาจักรซึ่งยังไม่มีระบบกฎหมายที่แยกจากกันอย่างเด็ดขาด

เหตุนี้ จึงควรนำแนวทางของศาสนาอื่นที่เป็นระเบียบและระบบยิ่งกว่ามาใช้ในการปรับปรุงพัฒนากระบวนการยุติธรรมของพระพุทธศาสนาให้เหมาะสม และชอบด้วยความยุติธรรมทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น วาติกันอันเป็นศูนย์กลางของคริสตจักรคาทอลิกมีระบบศาลศาสนา (Ecclesiastical Tribunals) ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับนักบวช และเรื่องของศาสนาตามกฎหมายพระศาสนจักร (Canon Law) อันมีโครงสร้างหลักคือ :

- (1) ศาลระดับสังฆมณฑล พิจารณาคดีทั่วไป เช่น การเพิกถอนการสมรส หรือการละเมิดกฎหมายพระศาสนจักร หากเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับนักบวช ศาลนี้อาจเป็นศาลชั้นต้น ก่อนขึ้นสู่ศาลสูง

- (2) ศาลสูง มี 3 แห่ง ได้แก่

1. ศาล Roman Rota ทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้นสำหรับคดีสำคัญ เช่น คดีที่นักบวชประพฤติดิถีทางวินัย

2. ศาล Apostolic Signatura เป็นศาลสูงสุดทำหน้าที่คล้ายศาลฎีกา ดูแลการอุทธรณ์จากศาล Roman Rota และคดีปกครองภายในพระศาสนจักร

3. ศาล Penitentiary ดูแลคดีเกี่ยวข้องกับความลับอันเนื่องจากการล้างบาป

(3) **สภาศรัทธาและศีลธรรม** เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจพิจารณาคดีร้ายแรงเกี่ยวกับ ศรัทธาและศีลธรรม เช่น การล่วงละเมิดทางเพศ โดยนักบวช และการสอนที่ขัดกันกับหลักธรรมคำสอน ซึ่งสามารถดำเนินกระบวนการทางวินัยและลงโทษ โดยถอดถอนจากสภาพของนักบวช

กล่าวโดยสรุป ประเภทคดีที่ศาลศาสนาดำเนินการพิจารณา และตัดสินนั้น มี 3 ประเภท คือ

1. คดีวินัยนักบวช
2. คดีศรัทธา
3. คดีปกครอง

กระบวนการลงโทษ จะใช้กระบวนการไต่ถามและแก้ไขก่อนเป็นลำดับแรก โทษสูงสุดคือ การถอดถอนจากตำแหน่ง มิใช่การลงโทษทางอาญาตามกฎหมายทั่วไป ซึ่งเมื่อพ้นจากความเป็นนักบวชและการดำเนินคดีอาญาทางโลกก็จะดำเนินการต่อไปในศาลซึ่งพิจารณาคดีอาญา และคดีแพ่งสำหรับบุคคลธรรมดาทั่วไป ถือได้ว่าเป็นการบริหารจัดการแยกจากกันอย่างเด็ดขาด ไม่ซ้ำซ้อนหรือปนเปกันจนแยกไม่ออกระหว่างศาสนจักร และ อาณาจักร ดังเช่น คดีต้องอธิกรณ์ของไทย

จึงเห็นควรให้เปลี่ยนแปลง เฉพาะคดีที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ให้ขึ้นตรงต่อศาลสงฆ์ เพื่อพิจารณาและวินิจฉัยตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาอันเป็นเรื่องของศาสนจักร แยกออกจากคดีอาญา และคดีแพ่ง อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักร การวินิจฉัยชี้ขาดจะได้ไม่ก้ำก๋ายหรือล่วงล้ำในแง่ของความผิดพลาดตามที่โลก หรืออาณาจักรพยายามจัดการตามกิเลสของมนุษย์ ซึ่งอาจทำให้ความศรัทธาในทางศาสนาต้องเสื่อมลง หรือถูกทำลายลง ดังที่เป็นมาแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน